

Pavle Šegula

SNeg, LED, PLAZOVI IZDALA PLANINSKA ZVEZA SLOVENIJE LJUBLJANA 1986

Avtorja naslovne knjige poznamo v slovenski javnosti kot pisca mnogih člankov o snežnih plazovih in o nevarnostih v gorah, ki so izhajali v časopisih in revijah. Je načelnik in inštruktor podkomisije za snežne plazove pri Gorski reševalni službi Planinske zveze Slovenije. Po mnenju podpisanega poročevalca o tej zanimivi knjigi s podnaslovom »priročnik za planince, smučarje in druge« se je avtorju nabralo snovi za knjigo predvsem iz njegovih priprav za predavanja in demonstracije na tečajih gorskih reševalcev. S tem nikakor ni rečeno, da ima knjiga vrednost le za ozek krog ljudi. Reševanju izpod plazov je res namenjena tretjina knjige, toda preostali dve tretjini sta tako pomembni za vse tiste »druge« (iz podnaslova), ki zadnja leta v vedno večjem številu zahajajo v ogroženo gorsko okolje, da ta prva številka revije za varstvo pred naravnimi nesrečami nikakor ne more mimo obvestila o Šegulovem priročniku. Šegula namreč v njem ne poučuje samo, kako se rešiti iz snežnega plazu, temveč razpravlja o osnovah treh, pri nas še ne dovolj razvitih ved: o snegu (nivologiji), ledu (glaciologiji) in snežnih plazovih (lavinologiji). Kot evropsko poznani gorski reševalec je Šegula prihajal v stik z vrhunskimi strokovnjaki. To mu je olajšalo dostop do vodilne strokovne literature, iz katere je v slovenščino presadil najnovejša spoznanja. Tako beremo na prvih sedemdesetih straneh najnovejše ugotovitve o fizikalnih lastnostih snega, o snežni odeji in o ledu. Šele ko bralec spozna vrste snežnih kristalov, procese pri njihovem preobražanju oziroma staranju snežne odeje, ko razume sestavo snežne odeje in njen pomen za plazenje in izve, kako je treba analizirati snežno odejo, se lahko poglobi v presojanje, zakaj in kdaj začne ta snežna odeja po pobočju plazeti. Šele potem razume tipe snežnih plazov glede na sestavo snega, obliko plazine in poškodbe.

Morda bo kdo v priročniku pogrešal prikaz učinkov plazov na pokrajino in škode na stavbah in naseljih. Namesto tega je pri Šeguli, ki ima pred očmi vedno človeka-ponesrečenca, veliko o plazovnih nesrečah. Iz preglednic izvemo, da so pri nas snežni plazovi v desetletju 1974–1983 zasuli 95 ljudi in zahtevali 15 žrtev. V primerjavi s sosednjimi alpskimi državami to ni veliko, a še vedno preveč. Z avtorjem delimo upanje, da se to število ne bo povečevalo skladno z večjim obiskom v zasneženih gorah, če bo vsakdo znal bolje oceniti nevarnost plazenja in kako se mora vesti, če ga preseneti plaz. S Šegulovim priročnikom smo dobili moderno poljudnoznanstveno literaturo za izobraževanje o snegu in snežnih plazovih. Treba jo bo čim bolj popularizirati. V ta namen je nastal tudi tale zapis.

Že v dosedanjih člankih, pri opisu fizikalnih snežnih lastnosti v reviji Življenje in tehnika in še prej pri prevajanju Gaylovega priročnika o snežnih plazovih, se je avtor naslovne knjige ubadal, kako posloveniti strokovne izraze. V tej knjigi je moral skovati še več slovenskih terminov, ki jih seveda sproti pojasnjuje. Zato je knjiga pomembna tudi za slovensko znanost.

Od strok, ki zadevajo glavne naravne nesreče v Sloveniji, imamo v slovenščini poljudni priročnik iz seizmologije (Vlado Ribarič, Potresi, Ljubljana 1984), s Šegulovim priročnikom pa smo ga dobili tudi za lavinologijo. Kdaj bodo na knjižnem trgu podobni priročniki za druge nesreče (zemeljske plazove, poplave, vremenske katastrofe ipd.)?

Ivan Gams

VEDENJE MED NARAVNIMI NESREČAMI

Okrogla miza psihologov dne 22. oktobra 1986 v Radencih

Vednost o tem, kako ljudje doživljajo naravne in druge nesreče in kaj med njimi sploh počno, lahko veliko prispeva k preprečevanju hujših posledic ter k ustreznemu ukrepanju ob nesreči, pred njo in po njej. O teh stvareh se danes že precej ve, čeprav še vedno ne dovolj. Še težje je zato, ker v javnosti, pa tudi pri marsikaterem strokovnjaku, prevladujejo zmotna prepričanja o dogajanju. Prav zato je Društvo psihologov Slovenije svoje nedavno 15. posvetovanje začelo z okroglo mizo, posvečeno tej vsebini. V razpravi so poleg psihologov Janeka Museka, Franca Prosnika, Bernarda Stritiha in Marka Poliča sodelovali še geograf Ivan Gams, predstavnik RSLO Milan Lampret in Andrej Bauman ter predstavnik RSNZ Alojz Žist, torej ljudje, ki se bodisi raziskovalno, teoretično ali pa praktično ukvarjajo z nesrečami in dogajanjem ob njih. Tema razprave je bila zastavljena zelo široko. Soočiti je skušala različna pojmovanja nesreč med seboj ter našo prakso s teoretičnimi in empiričnimi spoznanji, ugotoviti, kje se ta upoštevajo in kje ne in zakaj, a tudi nakazati vlogo in poti vključevanja psihologije v nadaljnji razvoj SLO in DS. Seveda v dveurni razpravi ni bilo mogoče izčrpati nakazane problematike niti odgovoriti na vsa zastavljena vprašanja. Bila pa je še en droben korak na poti večjega upoštevanja človeka v teh dogajanjih; ne zato, da bi z njim manipulirali, pač pa, da bi v njih lahko postal še dejavnejši in učinkovitejši. Morda je bila njena največja vrednost prav v tem, da je po eni strani opozorila psihološko strokovno javnost pri nas na področje, ki ga je zanemarjala, po drugi pa opozarjala širšo javnost, da lahko od psihologije na tem področju marsikaj pričakuje in tudi zahteva. Ne nazadnje je bila njena vrednost tudi v medsebojnem seznanjanju strokovnjakov različnih profilov, ki se ukvarjajo s to problematiko. Končno so bili predvsem geografi — akademik Ivan Gams in njegovi sodelavci — tisti, ki so se s tem področjem raziskovalno že ukvarjali. Psihologijo pri nas to še čaka.

Marko Polič

POSVETOVANJE O NARAVNIH NESREČAH V BUDVI

Jelka Bratec*

Ob soglasju in podpori Koordinacijskega odbora za akcije solidarnosti pri Zvezni konferenci SZDL Jugoslavije ter v organizaciji Narodne tehnike Jugoslavije ter številnih strokovnih, upravnih organov in družbenih organizacij na zvezni ravni in iz republik in pokrajin je bilo od 23. do 25. oktobra 1986 v Budvi jugoslovansko posvetovanje na temo »Elementarne nesreče in katastrofe«. Na njem je sodelovalo okoli 450 udeležencev iz vseh republik in pokrajin, prijavljenih je bilo prek 90 referatov, v razpravah na plenarnem delu in v sekcijah je sodelovalo okoli 120 razpravljalcev. Po posvetovanju jugoslovanskih geografov o metodologiji proučevanja naravnih nesreč v Jugoslaviji (Ljubljana, 1983) je bilo to eno redkih interdisciplinarnih posvetovanj o naravnih nesrečah pri nas.

Cilj posvetovanja je bil vsestransko proučiti dosedanje teoretične in praktične izkušnje ter rezultate pri predvidevanju, zaščiti in odpravljanju posledic naravnih in drugih nesreč. Sekci-

* Republiška konferenca SZDL Slovenije, Komenskega 11, Ljubljana.

Obnavljanje stare Budve (24. 10. 1986).

je za potrese, atmosferske nesreče in nesreče na vodah, rudarske katastrofe, tehnično-tehnološke katastrofe in požare, ki so bile organizirane v okviru posvetovanja, so predvsem s strokovnega vidika obravnavale celovito problematiko posameznih vrst nesreč.

Na posvetovanju naj bi posebej analizirali in proučili solidarnost ob naravnih nesrečah, ocenili uresničevanje sistema solidarnosti ter njegovo normativno ureditev. Vendar je bila pri izvedbi posvetovanja ta problematika navzoča le v začetnem, plenarnem delu — v že vnaprej pripravljenih referatih ter deloma v zaključnem plenarnem zasedanju.

Predstavniki družbenopolitičnih in strokovnih organizacij ter upravnih organov iz Slovenije so sodelovali s številnimi referati: Koordinacijski odbor za razvijanje in uveljavljanje socialistične solidarnosti pri Predsedstvu RK SZDL Slovenije s temo »Uresničevanje sistema solidarnosti ob naravnih nesrečah«; dr. France Bernot s Hidrometeorološkega zavoda Slovenije »Elementarne nesreče« z vidika snežnih plazov; prof. dr. Vlado Ribarič »Pojav potresov, vzroki in posledice«; dr. Janez Lapajne »Faktorji razvoja seizmične preventive in širši aspekti aseizmične graditve«; M. Tomažević, R. Žarnić, P. Sheppard z ZRMK »Seizmična odpornost zgradb v starih mestnih jedrih in nekatere možnosti njihovega povečanja«; S. Bubnov iz Zveze društev za seizmično gradbeništvo Jugoslavije »Zaščita obstoječih stavb pred potresom«, J. Urbas in Hadžiselimović »Karakteristike razvoja in širjenja požarov v objektih kot posledic elementarnih nesreč«; M. Hacı in A. Teržlav »Požari v jami RLV Titovo Velenje« in »Organizacija jamske reševalne čete v rudniku lignita Titovo Velenje«.

Pomemben je bil tudi prispevek slovenskih predstavnikov neposredno v razpravah na posvetovanju. Poleg predstavnikov občin (zlasti občinskih štabov za civilno zaščito) so aktivno sodelovali tudi delegati RSLO, Republiškega komiteja za varstvo okolja in urejanje prostora, SAZU — Znanstvenorazisko-

valnega centra, Rdečega križa Slovenije, ZOTK in RK SZDL — KO za razvijanje in uveljavljanje socialistične solidarnosti.

Kljub široki uvodni zasnovi opredeljevanja naravnih nesreč, njihovega preprečevanja in odpravljanja posledic kot sestavnega dela celotnega družbenega in gospodarskega razvoja, se je delo v sekcijah precej ozko strokovno, čeprav interdisciplinarno usmerilo na posamezne vrste naravnih in drugih nesreč.

Med pomembnejšimi skupnimi ugotovitvami, predlogi in pobudami (konkretni sklepi sekcij in celotnega posvetovanja bodo objavljeni v posebnem zborniku), ki so jih sekcije izpostavile, kaže omeniti predvsem naslednje:

- v Jugoslaviji imamo organiziran sistem zaščite in reševanja za primere naravnih in drugih nesreč, ki je bil v praksi že večkrat preverjen, vendar ga je treba na osnovi izkušenj ter strokovnih in raziskovalnih dognanj nenehno izpopolnjevati in dograjevati;
- izrazila se je potreba po interdisciplinarnem načinu obravnavanja naravnih nesreč in po nadaljnjem kontinuiranem organiziranju podobnih posvetovanj, vendar bolj specializiranih za posamezna vprašanja;
- bistveno več bi morali narediti za izobraževanje in usposabljanje prebivalstva (problematiko varstva pred naravnimi nesrečami vključiti v vzgojno-izobraževalne programe vseh stopenj izobraževanja) in vseh družbenih struktur, hkrati pa bolj spodbuditi in intenzivirati strokovno usposabljanje štabov in enot za CZ in drugih odgovornih strokovnih organov na tem področju, na osnovi sodobnih znanstvenoraziskovalnih dosežkov;
- vsestranskemu, sodobnejšemu načinu informiranja prebivalstva kot tudi družbenih subjektov in strokovnih organov o problematiki naravnih nesreč pri nas bi morali posvetiti precej več pozornosti kot doslej; dana je bila tudi pobuda za poseben jugoslovanski časopis o naravnih nesrečah;

- v vseh sekcijah je bila kot najpomembnejša naloga izpostavljena potreba po sistematičnem proučevanju nevarnosti pred naravnimi in drugimi nesrečami. Na tej osnovi bi morali konkretno oceniti ogroženost pred posameznimi vrstami nesreč v sleherni družbenopolitični skupnosti kot tudi na celotnem ozemlju Jugoslavije (izdelati npr. seizmološko karto Jugoslavije, karto poplavnih območij ipd.). Pri tem je bila dana pobuda za izdelavo projekta za raziskovanje naravnih nesreč v Jugoslaviji (podobno kot se je tega že lotila republika Slovenija v okviru geografskega inštituta A. Melika, SAZU). Celotno preventivno delovanje, raziskovalno delo, ocenjevanje ogroženosti ter opazovanje in javljanje nevarnosti naravnih nesreč pa bi morali med republikami in pokrajinama bolj povezati in uskladiti, poenotiti kriterije in po mnenju nekaterih udeležencev za ta namen oblikovati tudi poseben koordinativni organ na ravni federacije;
- pri varstvu pred naravnimi nesrečami bi morali bolj kot doslej izkoristiti strokovne možnosti, kadre ter ugotovitve in dosežke obstoječih znanstvenih in strokovnih institucij. Npr. nekaterim atmosferskim katastrofam in nesrečam na vodah bi se lahko izognili ali vsaj zmanjšali njihovo število in obseg, če bi pri projektiranju in načrtovanju gradnje objektov upoštevali odvisnost od hidrometeoroloških pojavov, torej pritegnili k načrtovanju hidrometeorološke organizacije, katerih delo bi kazalo zaradi večje učinkovitosti razširiti, bolj povezati in poenotiti. Potreba po večji koordinaciji je bila izpostavljena tudi pri zaščiti in reševanju pred požari;
- poleg večjega vlaganja v znanstvenoraziskovalno delo za učinkovitejše predvidevanje in obvladovanje naravnih nesreč bi morali bistveno več kot doslej vlagati tudi v strokovne kadre in posodabljanje opreme;
- zdravstveno službo bi morali v sodelovanju z ostalimi družbenimi subjekti pojmovati kot sestavni del preventivnega delovanja za primere naravnih nesreč in ne zgolj takrat, ko je treba že odpravljati posledice;
- v vseh sekcijah in na plenarnem delu posvetovanja so poudarili preventivno delovanje ter vlogo raziskovalnih, strokovnih in upravnih organov kot tudi vseh družbenih in družbenopolitičnih organizacij in skupnosti. Vendar pa niso sprejemljivi predlogi, naj se te dejavnosti financira iz posebnega sklada na ravni federacije oz. celo s sredstvi solidarnosti, ki so namenjena zgolj za odpravljanje neposredne škode ob nesreči. Zato smo slovenski predstavniki na posvetovanju izrecno poudarjali, da gre pri tem za neposredno odgovornost vsake družbenopolitične skupnosti, posameznih gospodarskih dejavnosti, ozdov, sisov in drugih, za kar je nujno načrtovati sredstva v okviru srednjeročnih planov razvoja.

Posvetovanje v Budvi je bila dobra priložnost za celovito ocenjevanje sistema solidarnosti ob naravnih nesrečah v Jugoslaviji, za kar imamo že vrsto konkretnih izkušenj. Vendar te priložnosti, razen nekaj bolj ali manj načelnih in splošnih ocen v plenarnem delu posvetovanja, nismo izkoristili. Razlog za to je bila odločitev organizatorja, da se za ta vprašanja ne organizira posebna sekcija, temveč se glede na njihov splošni značaj o njih razpravlja v vseh sekcijah. Tu pa zaradi ozko strokovnega obravnavanja posameznih vrst nesreč sistem solidarnosti ni prišel do izraza. Tako ostajajo vprašanja bolj učinkovitega delovanja sistema solidarnosti predmet nadaljnjega proučevanja, morda tudi posebnega posveta. V redkih razpravah na to temo pa je tudi tu prihajala do izraza težnja po čim večjem poenotenju in centralističnem urejanju strokovnega dela, organiziranosti in zagotavljanja finančnih sredstev za odpravljanje posledic naravnih nesreč.

POSVETOVANJE O TRAVMATOLOGIJI V IZJEMNIH RAZMERAH NA OBMOČJU SFRJ

Franc Novak*

Na znanstvenem sestanku razredov za medicinske vede jugoslovanskih akademij leta 1983 v Zagrebu je tekla razprava o delovanju travmatologije v SFRJ Jugoslaviji v izjemnih razmerah. Sklenjeno je bilo, da se ustanovi medakademski odbor za ta vprašanja, kar je Svet akademij znanosti in umetnosti SFRJ odobril. Medicinski razredi vseh akademij znanosti in umetnosti v SFRJ so določili svoje zastopnike v tem odboru in na ustanovnem sestanku je bilo iz vrst članov medicinskega razreda SAZU izvoljeno predsedstvo odbora.

Skupina pri SAZU je pripravila program raziskovalnega projekta z naslovom »Analitična študija o organiziranosti in usposobljenosti kirurških služb v SR Sloveniji za delo v izjemnih razmerah«, ki naj bi ga opravili v dveh letih. K sodelovanju so bili pritegnjeni vodje travmatoloških služb in kirurških oddelkov v SR Sloveniji. Vprašalniki so bili razposlani v vednost vsem akademijam.

Dne 7. novembra 1986 je bilo posvetovanje v Slovenj Gradcu, ki so se ga poleg predstavnikov medicinskih razredov raznih akademij znanosti in umetnosti SFRJ udeležili predvsem predstavniki travmatoloških, kirurških, ortopedskih, opeklinških in anesteziološko-reanimacijskih služb iz vseh republik SFRJ, predstavniki republiških organov za zdravstveno in socialno varstvo in za ljudsko obrambo ter Rdečega križa in JLA.

Predavanja in zapise razprav bomo objavili, zato bom v svojem poročilu zapisal le nekaj misli, izrečenih na tem posvetovanju. Medicinski razredi akademij naj proučujejo stanje travmatologije in s tem spodbude povsem praktično ukrepanje.

Čakajo nas zahtevne naloge. Njihovo takojšnje izvajanje pa bo zelo koristno. Naša dežela bo prekrita s sodobnimi centri za travmatologijo, ki bodo skrbeli za organizacijo in delovanje travmatološke službe. Smrtnost in invalidnost po travmi se bosta zmanjšali.

V naši državi umre na leto zaradi travme okrog 15 000 ljudi, od tega v prometnih nesrečah okrog 5000, 10-krat toliko pa je ranjenih. Travme vzamejo več let življenja kot rak ter boleznir srca in ožilja skupaj, saj umirajo pretežno mladi ljudje. Iz podatkov dežel z odlično razvito travmatološko službo (ZRN, ZDA, Izrael, Švica) je razvidno, da se da smrtnost in invalidnost zaradi travme zelo zmanjšati. Smrtnost kar za 25 do 40 %. Še večji so uspehi v pogledu invalidnosti. Na enega mrtvega prideta povprečno dva trajno invalidna. Ko poškodovanec prestane najhujše, se začne rehabilitacija. To je zelo dolgotrajen proces, ki zahteva veliko znanja, vztrajnosti in sredstev.

Katastrofa je izjemen pojav, do katerega pride nepričakovano. Prizadene skupine ljudi ali cele narode, vasi, mesta ali večja območja. Nenadoma so prizadeti in ogroženi in potrebna je hitra medicinska in druga pomoč. Ponavadi pri tem obstoječe zdravstvene organizacije niso dovolj uspešne in kadrovske zmogljivosti zdravstvene službe in drugih dejavnosti ne zadoščajo.

Dobra organizacija zdravstva, predvsem sodobna travmatološka služba, je pogoj za učinkovito delo pri katastrofah. Pri tem ima velik pomen tudi dobra usposobljenost zdravstvenih delavcev. Zato je treba takoj začeti dopolnjevati in posodabljanje znanje. Za nekatere subspecialnosti, ki bodo koristne predvsem v vojni, imamo v SFRJ zelo malo strokovnjakov.

* Akademik, Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Novi trg 3, Ljubljana.